

TJAŠA JAKOP

ISTRSKOBENEŠKI JEZIKOVNI ATLAS SEVEROZAHODNE ISTRE SUZANE TODOROVIĆ

COBISS: 1.19

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.1.13](https://doi.org/10.3986/JZ.26.1.13)

Suzana Todorović, *Istrskobeneški jezikovni atlas severozahodne Istre 1: vremenske razmere, geomorfologija, običaji in institucije, telo in bolezni = Atlante linguistico istroveneto dell'Istria nordoccidentale 1: fenomeni atmosferici, configurazione del terreno, tradizioni ed istituzioni, corpo e malattie*, Koper = Capodistria: Libris – Italijanska unija = Unione Italiana – Osrednja knjižnica Srečka Vilharja = Biblioteca centrale Srečko Vilhar, 2019, 759 str.

Suzana Todorović sistematično raziskuje slovenska in beneška istrska narečja v Sloveniji in je med najbolj prodornimi dialektologi mlajše generacije. Kot profesorica italijanskega jezika in književnosti ter univerzitetna diplomirana sociologinja kulture je leta 2011 doktorirala na Oddelku za romanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani z nalogo Leksikološko-etimološka analiza izbranih romanizmov v šavrinskih govorih. Že v času študija se je navdušila nad terenskim delom in je do danes opravila terenske raziskave v več kot 20 krajih (raziskovalnih točkah): Krkavče, Boršt, Nova vas nad Dragonjo, Padna, Sveti Peter, Dragonja, Sečovlje, Strunjan, Tinjan, Koper, Izola, Piran, Dekani, Hrvatini, Škofije, Bertoki, Puče, Sveti Anton, Šared, Buje in Milje.

Rezultati njenih raziskav so objavljeni v več znanstvenih monografijah: *Narečno besedje piranskega podeželja* (2014), *Šavrinsko in istrskobeneško besedje na Piranskem* (2015), *Slovensko istrsko izrazje v zaledju Kopra* (2015), *Narečje v Koprju, Izoli in Piranu* (2016), *Narečna raznolikost v okolici Kopra* (2017), *Raznovrstnost narečnih govorov na Koprskem* (2018) in *Istrobeneščina v krogu drugih jezikov in govorov v slovenskih obmorskih krajih* (2019). V slednji so predstavljeni razvoj istrobeneščine v Istri od njenih začetkov v 10. stoletju, njena raba v soobstoju z drugimi jeziki, ki so jih v istrska mesta prinesli številni priseljenci predvsem po drugi svetovni vojni, in današnje stanje tega narečja.

Jeseni 2019 je izšla nova monografija, *Istrskobeneški jezikovni atlas severozahodne Istre 1 = Atlante linguistico istroveneto dell'Istria nordoccidentale 1*. V njem avtorica nadaljuje s tematiko prejšnjih monografij. Gradivo v Atlasu 1 (2019) je rezultat lingvistične leksikalne raziskave, ki – temelječ na najnovejših dialektoloških ugotovitvah – opozarja na neustrezne kartografske predstavitve areala istrskih narečnih govorov in na novo definira območje slovenskega istrskega narečja. Na podlagi izsledkov bi istrske obalne govore lahko primerneje označili

na karti slovenskih narečij. Jezik oz. govor obalnega dela Slovenije, ki doslej še ni bil raziskan, preučen oz. popisan, namreč ne spada med slovenska narečja, temveč v italijansko beneško jezikovno oz. narečno skupino.

Uvodni del monografije vsebuje predgovor, uvod in poglavje z naslovom Istrskobeneško narečje v slovenski Istri (23–25), ki prinaša zgodovinski pregled jezikovnih razmer v slovenskem Primorju, kjer Istrani govorijo avtohtono istrskobeneško narečje (pred benečansko nadvlado so namreč Istrani romanskih korenin govorili istriotščino), medtem ko so v podeželskih in zalednih istrskih krajih in vaseh domačini slovanskega izvora od približno 8. stoletja dalje razvijali svoje slovansko oz. slovensko narečje. Sledi poglavje Dosedanji kartografski prikazi istrskih govorov (27–35) s kronološkim pregledom raziskav istrskoslovenskih govorov od poljskega dialektologa Mieczysława Małeckega (1930) do slovenskih jezikoslovcev Frana Ramovša (1931) in Tineta Logarja (petdeseta leta 20. stoletja).

Suzana Todorović na podlagi lastnih terenskih dialektoloških raziskav od leta 2015 naprej na novo zarisuje območje slovenskega istrskega narečja (34). V poglavju Zasnova raziskave in način prikazovanja podatkov predstavlja svoj narečni zemljevid, raziskovalne točke, vprašalnico, način zbiranja in zapisovanja podatkov ter jezikovne karte. Natančneje obravnava tudi vse raziskovalne točke oz. kraje in njihove narečne govore: Milje, Hrvatini, Koper, Bertoki, Izola, Piran, Strunjan, Šared, Sečovlje, Dragonja in Buje. Dodano vrednost predstavljajo izsečki regionalnega zemljevida, ki ga lahko vidimo tudi na naslovnici: Izolan Pietro Coppi (1469/70–1555/56), geograf in kartograf, je že v 16. stoletju natančno kartiral Istrski polotok.

Osrednji del monografije obsega 573 dvojezičnih napisnih jezikovnih kart. V prvem delu atlasa je zbrano besedje iz semantičnih polj vremenske razmere, geomorfologija, običaji in institucije ter človeško telo in bolezni. Na kartah je prikazanih preko 7000 narečnih izrazov za 569 vprašanj oz. pojmov. Vprašalnik, s katerim se je avtorica lotila zbiranja gradiva, je vseboval 1525 vprašanj za lekseme oz. pojme, razdeljene v štirinajst pomenskih polj (z ustreznimi podpolji). Zaradi preobsežnosti zbranega gradiva bodo leksikalne karte objavljene v treh zvezkih; naslednja dva bosta izšla v letih 2020 (Atlas 2) in 2021 (Atlas 3).

Gradivo, prikazano na kartah, odraža jezikovne razmere v slovenski Istri, ki jih že stoletja sooblikuje stik dveh jezikov. Od dvanajstih izbranih raziskovalnih točk v slovenski Istri jih je devet istrskobeneških, tri pa so istrskoslovenske. Avtorica npr. opozarja na foneme, ki so prisotni le v istrskobeneškem narečju – to so *š*, *ž*, *ć* in *z* (npr. *pjo'vaša* 'naliv; močan dež', *'žorno* 'dan', *'reća* 'uho' in *zer'man* 'bratranec'). V tej dvojezični mikroregiji najdemo veliko različnih besed in oblik, na primer za glagol 'piti': *'bivi/bevi* (Piran), *'bevi* (Strunjan), *'beve* (Izola), *'bever* (Koper) itd., toda *'pit* v treh istrskoslovenskih točkah; ali za samostalnik 'blato': *'velma/fanyo* (Piran), *'fango* (Strunjan), *'fango* (Izola), *'fango* (Koper) itd., toda *b'lato* v treh istrskoslovenskih točkah.

V *Slovenskem lingvističnem atlasu 1* (SLA 1) smo dialektologi z Inštituta za slovenski jezik ZRC SAZU med deli telesa obravnavali tudi gradivo za pojme

roka, noga in *nos*. V bogatem gradivu (preko 400 raziskovalnih točk) najdemo le eno samo slovensko oz. slovansko poimenovanje (razlike so samo v glasovju), npr. *'r̥a:ka* (*r̥āka*), *'n̥o:ɣa* 'noga' (*n̥ū̆ɣa*) in *n̥ūs* v točki Sovodnje ob Soči/Savogna d'Isonzo ali *r̥ōka*, *n̥ōɣa* in *n̥ūs* v točki Pomjan (Jakop 2019; SLA 1 (2011)), saj so vse raziskovalne točke istrskoslovenske. V istrskobeneških točkah atlasa Suzane Todorovič pa imamo le romanizme, npr. *'nažo* ali *'napa* 'nos' (karta 469), *'yamba* 'noga' (karta 512), *b'rašo* ali *b'raco* 'podlaket' (karta 519) in *man* 'roka' (karta 520), torej teh točk oz. govorov v SLA nismo zajeli.

Jezikovne karte dokazujejo, da meja slovenskega istrskega narečja, ki je bila na dosedanjih kartah slovenskih narečij zarisana do morja, ne ustreza narečni oz. jezikovni stvarnosti: slovenski šavrinski govor namreč nikoli ni bil materni jezik avtohtonega prebivalstva obalnih mest in krajev. Avtorica ponovno (kot v monografiji Šavrinsko in istrskobeneško besedje na Piranskem iz leta 2015) predlaga, da bi pri določanju zahodne črte istrskih narečij morali upoštevati zgodovinske podatke o poselitvi Istre in (naj)novejša dognanja terenskih dialektoloških raziskav, ob tem pa tudi dejstvo, da v obalnih krajih oz. mestih Istrani niso govorili slovenskega istrskega narečja.

Zbiranje narečnega gradiva, njegova znanstvena obravnava in objavljanje so zlasti pomembni na jezikovno in narečno mešanih področjih, saj se tu narečja in jeziki spreminjajo hitreje ali celo tonejo v pozabo oz. izumirajo. Avtorica je na eni od predstavitev atlasa (15. oktobra 2019) dejala: »Istrskobeneški govorci povedo, da so pred tridesetimi, štiridesetimi leti takoj vedeli, od kod izvira drugi istrskobeneški govorec (npr. iz Kopra, Izole ali Pirana), danes pa je to veliko težje ugotoviti, saj se narečja vse bolj stapljajo.«

Jezikovnogeografsko gradivo, predstavljeno v Atlasu 1 (2019), odraža preteklo in sedanje narečje v slovenski Istri. Dosedanje strokovne in znanstvene raziskave so slovensko in italijansko istrsko narečje obravnavale ločeno, brez jasne določitve jezikovnih arealov; avtorica ju obravnava skupaj, in to temeljito in celostno. V delu prikazuje narečno stvarnost obalnih mest in krajev na stičišču treh jezikov (slovenskega, hrvaškega in italijanskega) in pri tem razlikuje med rabo narečne italijanščine in slovenščine, zato predlaga ustrežnejšo razmejitev istrskobeneških in istrskoslovenskih govorov v slovenski Istri ter s tem spremembo karte slovenskih narečij. Na predstavitvi atlasa jeseni 2019 je povedala: »Lahko bi rekli, da sem zarisala mejo med tema dvema območjema, vendar upam, da sem hkrati s tem gradila mostove med obema skupnostma.«

Istrskobeneški jezikovni atlas severozahodne Istre je prav zaradi področja raziskav zanimiv za slovensko, hrvaško in italijansko (romansko) jezikoslovje, predvsem za dialektologijo in leksikologijo ter za primerjalno jezikoslovje. Potencialni bralci monografije so tako jezikoslovci, romanisti, dialektologi in drugi strokovnjaki humanističnih ved, pa tudi laična javnost oz. vsi, ki jih zanima avtohtoni jezik obravnavanih obalnih mest in istrsko narečje nasploh. Zanimiva in dragocena bo predvsem za lokalne slovensko in italijansko govoreče ljubitelje in poznavalce ter/ali govorce jezika in narečij, ki nestrpno pričakujejo naslednja dva zvezka atlasa.

LITERATURA

Jakop 2019 = Tjaša Jakop, Slovenski kraški govor Sovodenj ob Soči, *Annales: anali za istrske in mediteranske študije: series historia et sociologia* 29.2 (2019), 215–224.

SLA 1 (2011) = *Slovenski lingvistični atlas 1: človek (telo, bolezni, družina)*, ur. Jožica Škofic, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011 (Jezikovni atlas).